

The role of virtualistics in the education system

Dildora SHUKUROVA¹

Samarkand State University

ARTICLE INFO

Article history:

Received February 2021
Received in revised form
28 February 2022
Accepted 20 March 2022
Available online
15 April 2022

Keywords:

virtuality,
knowing,
epistemology,
virtual reality,
virtual imagein,
information.

ABSTRACT

This article concerns the meaning virtuality notion. It gives the information about the influence of virtual images and virtual reality in the informatized society. The meaning of virtuality notion and its historical development were shown.

2181-1415/© 2022 in Science LLC.

DOI: <https://doi.org/10.47689/2181-1415-vol3-iss3/S-pp438-441>

This is an open access article under the Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

Virtualistikaning ta'lim tizimida tutgan o'рни

ANNOTATSIYA

Калит сўзлар:

virtuallik,
bilish,
epistemologiya,
virtual reallik,
virtual obraz,
axborot.

Ushbu maqolada virtuallik tushunchasining ma'nosi yoritilgan. Axborotlashgan jamiyatda virtual obrazlar va virtual reallik ta'siri to'g'risida ilmiy ma'lumot berilgan. Virtuallik tushunchasining tarixiy taraqqiyoti yoritib berilgan.

Роль виртуалистики в системе образования

АННОТАЦИЯ

Ключевые слова:

виртуалистика,
эпистемология,
виртуальная реальность,
виртуальной образ,
информация.

В данной статье рассматриваются смысл понятия виртуалистики. В ней даётся информация о виртуальных образах и виртуальной реальности в информационном обществе. Также обосновывается этимология понятия виртуалистики.

¹ Director of the 1st secondary school of Samarkand district, independent researcher of Samarkand State University.
E-mail: d.shukurova@mail.ru.

O'zbekiston mustaqillikka erishgandan so'ng jamiyatni axborotlashtirish, internet va axborot texnologiyalarining ijtimoiy hayot va ishlab chiqarishga keng tatbiq qilinishi inson faoliyatini virtuallashtirish, virtual realliklar bilan keng miqyosda o'zaro ta'sirda bo'lish hodisasini keltirib chiqardi. O'z navbatida, virtual olamda axloq va axloqsizlik muammosi, shu muammoga doir tushunchalar va tasavvurlar faylasuflarning diqqat e'tiborlaridan chetda qolmadi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M. Mirziyoyevning "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasi to'g'risida"gi Farmonida ham 2017–2021-yillarda Respublikamizni rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlari bo'yicha Harakatlar strategiyasini amalga oshirishning eng muhim vazifalaridan biri "Elektron hukumat" tizimini takomillashtirish muhim omil bo'lib xizmat qiladi [1].

Virtualistika fani vujudga kelgandan keyin bu tushuncha falsafiy tafakkur doirasiga kirdi, jiddiy izlanishlar predmetiga aylandi. Virtualistika fanining dastlabki tamal toshlarini rossiyalik olimlari N.A. Nosov va O.I. Genisaretskiylar qo'yishgan [2].

G'arb ilmiy va texnologik markazlarda inson-kompyuter va INTERNET tizimlarida hosil bo'ladigan virtual reallik, bu reallik bilan bog'lanish va aloqadorlikdan kelib chiqadigan ta'sirlarning ijtimoiy va psixologik oqibatlarini o'rganishiga urg'u beriladi [3]. Masalan virtuallashtirish sohasida dastlabki izlanishlar olib borgan AQShlik olim M. Kryurer 1960 yilda "sun'iy borliq" tushunchasini fanga kiritgan. Aynan inson tafakkuridagi sun'iy borliq tushunchasi hozirgi kunda tadqiqotchilar tomonidan virtuallashtirilgan jamiyat sifatida talqin qilib kelinmoqda.

Kompyuter grafikasi mutaxassisi A. Sayzerlend 1965-yilda yaratgan dastlabki kompyuter displeylaridan foydalanishi tufayli insonlar real muhitdan ajralmagan holda, o'zini boshqa makonda yashayotgandek tasavvur qiladigan, o'z hissiyotlari bilan muloqot o'rnatadigan borliqqa nisbatan "virtual dunyo" tushunchasini qo'llay boshlagan. Xususan, kibernetikaning asoschilaridan biri Nobert Vinerning fikricha, virtuallashtirish XX asrning 60–70-yillarida madaniy o'zgarishlar tufayli paydo bo'lgan fantastik va kino yozuvchilari tomonidan yaratilgan asarlardan boshlab iste'molga kirgan tushuncha sifatida ijtimoiy muhitning muqobilini aks ettiradi.

Virtualistika fanining hozirgi bosqichida tadqiqot obyekti va predmeti, unga doir atamalar majmuasi (masalan, virtualistika bo'yicha lug'at tuzish [4]), uning institutsional, tarmoqlararo, va falsafiy maqomlarini aniqlash dolzarb epistemologik muammo bo'lib turibdi.

Virtualistikaning falsafiy muammosiga kelsak, unda virtuallik ontologiyasi hozircha ko'proq ishlangan soha bo'lib turibdi [5]. Lekin virtuallik muammosi etika fani doirasida ishlanmagan tadqiqot mavzusi bo'lib qolmoqda. Virtual olamdagi inson ma'naviy dunyosiga ta'siri, axloqiylik va axloqsizlik masalalari qisman psixologik nuqtayi nazardan o'rganilgan. Ammo uning inson etosferasidagi, etikaga ta'siri endi tadqiqi amalga oshirilayotgan tadqiqotdir.

Hozirgi kunda ko'plab mamlakatlarda internetdan foydalanish ko'nikmalari fakultativ dars sifatida maktab dasturiga kiritila boshladi. Buni ham grifingga qarshi kurashishning o'ziga xos usuli sifatida ko'rsatish mumkin. Negaki, fakultativ darslar orqali bolalar internetdan olinadigan ma'lumotlarning qanchalik haqqoniy va to'g'ri ekanini tekshirishga o'rgatiladi. Bunday darslar, ayniqsa, o'smirlar uchun zarur. Internetda grifingdan tashqari o'smir yoshlar uchun yana bir qancha xavflar ham bor. Ya'ni bolalar va internet muammosi tobora chuqurlashib borayotgan bir paytda,

ekstremistik xarakterdagi sekta va uyushmalar saytlarining foydalanishga ochiqligi, virtual firibgarlikka keng yo'l qo'yilganini ham e'tibordan chetda qoldirib bo'lmaydi. Bolalarning qiziquvchan tabiati ularni yuqorida tilga olingan turdagi saytlarga yetaklashi, bu veb-sahifalarda ularning ruhiy yoki jismoniy sog'ligiga xavf soluvchi ma'lumotlarni ko'rishiga olib kelishi tabiiydir.

Axborot asri bo'lgan XXI asrda insoniyatning virtual olam bilan bog'langanlik darajasi oshib bormoqda. Virtual reallik orqali inson qabul qilayotgan informatsiya miqdori oshib, ba'zi bir holatlarda inson ularni analiz qilishga qodir bo'lmay qolmoqda. Axborot xurujlariga qarshi kurashishning samarali usuli, unga qarshi tura oluvchi kadrlar guruhini tashkil qilishdir. Davrimiz yoshlarining qiziquvchanligini hisobga olgan holda mamlaktimizda axborot-resurs markazlarining sonini oshirish va orqali ularning "feyk" xabarlar ta'siridan asrash nazarda tutiladi.

Axborot-resurs markazlarining asosiy vazifalari etib quyidagilar belgilandi:

- ta'lim muassasalari o'quvchilari hamda aholining zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalangan holda muntazam ta'lim olishi va mustaqil ravishda ta'lim olishiga ko'maklashish;
- milliy ma'naviy-axloqiy qadriyatlarni keng ko'lamda targ'ib qilish, xalqning madaniy-tarixiy merosidan bahramand bo'lishini ta'minlash, ma'naviy boy va uyg'un kamol topgan shaxsning ijodiy o'sishi uchun imkoniyat yaratib berish;
- yangi axborot texnologiyalari (ma'lumotlar elektron bazalari, internet resurslari) asosida aholiga axborot xizmati ko'rsatish;
- madaniy, ta'lim, axborot hamda boshqa dastur va loyihalarni birgalikda amalga oshirish uchun ta'lim muassasalari, mahalliy o'zini o'zi boshqarish organlari, milliy madaniyat markazlari bilan hamkorlikni rivojlantirish va hokazolar. Insonning harakati natijasida uning axloqiy qarashlari yuzaga keladi. U bu axloqni qayerdan olishi juda muhimdir. Virtual olamdan olinajak har bir informatsiya kishi axloqiy qarashlarini poklikka undashi lozim.

Fan, ta'lim tizimi va hozirgi zamon informatsion tarmoqlarida klassik va noklassik taraqqiyot bosqichlarida shakllangan fan va texnologiyalar o'rnini egallash oldida turgan innovatsion, jumladan, virtuellik va virtual reallik muammosi hamda unga refleksiya yondashuv, ularning konsepsiyasi va metodologiyasini respublikamizda shakllantirish masalasini kun tartibiga qo'yilmoqda.

Ayni shuning uchun ma'rifatparvar bobomiz Abdulla Avloniyning: "Tarbiya bizlar uchun yo hayot – yo mamot, yo najot – yo halokat, yo saodat, yo falokat masalasidir", – degan fikri u zot yashagan davrdagidan behad dolzarbroqdir.

Tadqiqotda yuqorida bildirilgan fikrlarga asoslanilgan holda virtuellik muammosiga falsafiy refleksiya yondashuv tomondan asosiy e'tibor qaratildi.

Fan-texnika va kompyuter inqilobi, ijtimoiy hayotning barcha jabhalarida internet tizimidan foydalanish esa rivojlanayotgan mamlakatlarning postindustrial jamiyat bosqichiga o'tish jarayonlarini jadallashtirmoqda va virtuellik muammosining falsafiy refleksiya predmetiga aylanishini taqozo etmoqda.

Epistemologiya bilish va uning shakllari, ilmiy ratsionallik normalari, empirik va nazariy bilish strukturasi, izlanishning ijodiy mexanizmi hamda imkoniyatlarini o'rganadigan falsafiy yo'nalishdir. Ko'p asrlar davomida epistemologiya mantiq va gnoseologiya tarkibida bo'lib, uning muammolari falsafiy refleksiya "maydonida" muhokama qilingan.

Biz epistemologiya, gnoseologiya va mantiq tarkibida (tarkib – qat'iy struktura (tuzilish) bo'lmagan holda) shakllanganini ta'kidladik. Ammo bu g'oyani inobatga olmaydigan faylasuflar ham bor. Xususan, faylasuf K. Popporning epistemologiya faqat ilmiy bilishni o'rganadi, degan fikriga tayangan V.A. Lektorskiyning nuqtayi nazaricha, odatda, bilish nazariyasi (gnoseologiya) va epistemologiya sinonim atamalar hisoblanadi.

K. Popporning g'oyasi ayrim faylasuflar tomonidan qo'llab-quvvatlanmoqda. Jumladan, A.Yu. Babaytsevning fikricha, gnoseologiya va epistemologiya o'rtasida konseptual farq mavjuddir. Agar gnoseologiya o'z tasavvurlarini “subyekt – obyekt” oppozitsiyasi atrofida shakllantirsa, epistemologik yondashuv asosida “obyekt – bilish” oppozitsiyasi yotadi. Epistemologiya gnoseologiyadan farqli o'laroq bilish tuzilishi, turlari, uning ilmiy-nazariy va amaliy faoliyatda obyektivlashtirilishi mexanizmi masalalari bilan shug'ullanadi.

Hozirga qadar falsafaning vazifasi inson mohiyati, faoliyatini, tafakkur darajasini o'rganish, fan va amaliyot yutuqlarini umumlashtirib, metodologik xulosalar chiqarish, kishilarning dunyoqarashini shakllantirish deb ta'rif berib kelingan. Bu o'rinda ikki masalani e'tirbarga olish kerak. Birinchidan, inson bilimlarini, amaliy tajriba yakunlarini umumlashtirishning har qanday shakli ham falsafiy xulosa bo'la olmaydi. Fan, texnika, ijtimoiy, ma'naviy, siyosiy, iqtisodiy hayot tajribasi axloqiy qadriyatlarga tayanib umumlashtirilgandagina katta ahamiyat kasb etadi. Fan yutuqlariga baho berishda axloqiy qadriyatlarga tayanish zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. O'zbekiston Respublikasining Farmoni. O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasi to'g'risida // rasmiy nashr // O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi. – Toshkent: Adolat, 2017.
2. Mirziyoyev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz. – T., 2017.
3. Postnoklassik falsafa va fanlar metodologiyasi muammolari. Qushoqov Sh.S., va boshqalar. Jamoaviy monografiya. – Samarqand: SamDU, 2011. – B. 137.
4. Helm Michel. The Metaphysics of virtual reality // Virtual reality, practice and promise Westport and London. 1991. – P. 27–33.
5. Hammet F. Virtual reality and the exploration of super special. Carmel Indiana Sams Publishing N.Y. 1993
6. Носов Н.А. Словарь виртуальных терминов // Труды лаборатории виртуалистики. Вып. 7. – М.: Путь, 2000. – С. 69.
7. Бытие: коллективная монография. – Уфа, 2001. – С. 130–152.
8. Нурулин Р.А. Виртуальность как основание бытия бытия. Казань: Изд-во КГУ, 2004. – С. 336.
9. Грязнова Е.В. Виртуальная реальность: анализ смысловых элементов понятия // Философские науки. 2005. – №2. – С. 125–143.
10. Корсунцев И.Г. Субъект и виртуальная реальность. М., 1998.